

УДК 351.74+159.9

Д. В. ШВЕЦЬ,*кандидат педагогічних наук,**перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;**ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1999-9956>*

РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПРАВОВИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Розглянуто сучасні правові та психологічні проблеми, що супроводжують процес реформування правоохоронних органів різних країн світу. Визначено історичні та соціальні особливості реформ поліції у Великобританії, США, Японії, Чехії, Польщі та Грузії. Проаналізовано напрямки психологічного супроводу реформ органів поліції та їх використання у вітчизняній практиці, як-то: оптимізація процесів становлення професійної ідентичності співробітників поліції, мобілізація психічних та психологічних ресурсів у процесі здійснення професійної діяльності, створення атмосфери психологічної безпеки, оцінювання, корекція, супровід та організаційний консалтинг поточної діяльності працівників поліції.

Ключові слова: *реформування, правоохоронні органи, поліція, децентралізація, психологія змін, психологічне супроводження, професійна ідентичність, психологічна безпека, адаптація.*

Shvets, D.V. (2016), "Reform of police agencies of foreign countries: legal and psychological aspects" ["Реформування поліцейських органів зарубіжних країн: правовий та психологічний аспекти"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 162–169.

Постановка проблеми. Питання трансформаційних процесів у правоохоронній галузі останніми роками привертає дедалі більшу увагу дослідників у різних галузях науки. Аналізуючи особливості здійснення реформ правоохоронних органів у різних країнах, автори намагаються визначити їх специфіку через призму історичних чинників [1; 2, с. 3–6], відмінностей в етапах та кроках реформ [3; 4, р. 14–15; 5, р. 69–73] тощо. Але практично всі дослідники відзначають значні психологічні складнощі перетворень. Це пов'язано із часовими та змістовними змінами в етапах професіоналізації правоохоронних органів, оптимізацією регламентів професійної діяльності, з трансформаціями нормативної бази тощо. Значною мірою кінцевий успіх реформ визначають суто психологічні чинники: здатність працівників подолати власну інерцію та навчитися працювати у нових умовах, подолання «обмежень професійної мотивації», створення умов для ефективного входження в професійну діяльність тощо.

2 липня 2015 року Верховна Рада України ухвалила закон України «Про Національну поліцію» [6]. Ухвалення цього нормативного документа свідчить про початок нового етапу розвитку правоохоронної системи України. Завдяки зазначеному кроку актуалізувалася проблема комплексного, системного реформування всієї системи правоохоронних органів, яка б цілком відповідала міжнародним стандартам. Під час уже проведених реформ істотно

переглянуто функції та повноваження поліції, уточнено можливості використання співробітниками поліції заходів адміністративного примусу, здійснено заходи, спрямовані на підвищення престижу служби в поліції, проведено переатестацію співробітників тощо.

Разом із тим поки що передчасно говорити про те, що організація діяльності Національної поліції України та її кадрове, фінансове та матеріально-технічне забезпечення повністю відповідають сучасним вимогам демократичної правової держави. На жаль, критиці у суспільстві піддаються невисока ефективність професійної діяльності поліції, випадки корумпованості працівників, слабо налагоджена взаємодія із громадянами. Але все ж таки якщо раніше довіра до міліції становила 5–7 %, то сьогодні довіра українців до поліції становить 46 %. Для порівняння: правоохоронним органам у США довіряють 66–70 % населення. Для Західної Європи цей показник дорівнює 61 % [7].

Усе це вимагає, на наш погляд, продовження здійснення заходів, спрямованих на модернізацію національної правоохоронної системи. При цьому великого значення набуває вивчення зарубіжного досвіду функціонування поліцейських структур, особливо тих країн, де поліція має давню історію й користується заслуженою високою репутацією. Вивчення досвіду діяльності поліції за кордоном надає можливість краще розібратися в проблемах становлення поліції в Україні й на підґрунті цього виробити більш ефективні заходи щодо її розвитку та

вдосконалення. І хоча поліцейські структури зарубіжних країн мають суттєві відмінності від вітчизняних і функціонують в інших реаліях, уявляється, що об'єктивні передумови для конструктивного осмислення і творчого застосування їх досвіду в нашій країні все ж таки існують.

Стан дослідження. Питанням становлення органів поліції закордонних країн, основним етапам їх реформування та особливостям діяльності були присвячені праці С. В. Асямова, С. Г. Брателя, Д. П. Калаянова, О. С. Користіна, О. В. Кузьменко, С. В. Лошицького, О. С. Проневича, В. В. Чернея [8–13], проте стрімкий стан розвитку національної правоохоронної системи, а також трансформація діяльності закордонних силових структур у світлі актуальних безпекових загроз змушують удосконалювати власні наукові здобутки та здійснювати нові наукові пошуки у зазначеній сфері.

Метою статті є історичний і правовий аналіз становлення та трансформацій поліцейських систем у різних країнах світу, а також виокремлення типових психологічних проблем їх реформування. Для реалізації вказаної мети у статті вирішуються, зокрема, такі завдання: дослідження історичних умов виникнення й удосконалення поліцейських органів у різних державах, аналіз психологічних проблем проведених реформ та визначення основних напрямів психологічного супроводу процесів становлення нової правоохоронної системи України.

Виклад основного матеріалу. Поліція є одним із найдавніших та невід'ємних атрибутів будь-якої держави. Сучасні зарубіжна теорія і практика поліцейської діяльності широко орієнтуються на національно-історичні традиції, втілені в конкретних правових актах. Про це свідчить, зокрема, і практика збереження історичних назв поліцейських органів низки країн: Скотланд-Ярд у Великобританії, інститут шерифа у США, Королівська кінна поліція у Канаді. У науковий і загальноживаний обіг термін «поліція» увів древньогрецький філософ, вчений-енциклопедист Аристотель (384–322 рр. до н. е.). У цей період і в наступні століття термін «поліція» збігався за своїм значенням із державною діяльністю («policing»). Як зазначав Ф. Енгельс, у Давніх Афінах «публічна влада спочатку існувала тільки як поліція, яка є такою ж старою, як сама держава» [14, с. 118]. У Середньовіччі в окремих державах Європи слово «police» почало набувати дещо іншого значення. Зокрема, в ранніх німецьких документах «gute Polizei» означало по-

рядок (Нюрнберзький указ 1492 року), в цілому ж було синонімом гарного стану, суспільного благополуччя. Тільки з кінця XVI ст. його почали вживати у Франції в дещо іншому сенсі: під французьким терміном «police», «police» і німецьким «polizei» почали потроху розуміти сукупність різних елементів суспільного устрою, суспільне благополуччя, а також урядову діяльність, спрямовану на його забезпечення. У Західній Європі у XVIII ст. на поліцію покладался обов'язок дбати про школи та про народне продовольство, піклування про бідних і стягнення податків тощо. Справа доходила до того, що поліцію часом було важко якось відрізнити від управління взагалі. Як зазначав у зв'язку з цим В. Ф. Дерюжинський, терміном «поліція» в цей період позначалася вся сукупність справ світського управління на відміну від церковних справ [15, с. 5].

Як орган, що забезпечує захист правопорядку й виконання закону, поліція з'явилася у Давньому Римі. Римська імперія досягла великих висот у розвитку закону, і ця система зберігалася до розпаду імперії, а її вплив відчувався ще на протязі Середніх віків. Із початку V століття н. е. поліцейські функції в Європі почали покладатися на намісників і місцевих вельмож. Так, наприклад, в Англії поліцейські обов'язки виконувалися місцевою знаттю або її особистою охороною. Кожен домовласник давав клятву сприяти розшуку та покаранню злочинців і зобов'язаний був рік відслужити як констебль [1].

Цікавою є історія поліцейських перетворень в Японії, де структура, що нагадує сьогоденню поліцейську систему, вперше була створена ще у XVII столітті. Перша реформа поліції відбулася у 1874 році – її провів імператор Мейдзі, який побажав побудувати в Японії поліцію за французьким зразком. У 1873 році була запроваджена посада міністра внутрішніх справ, у підпорядкуванні якого перебувало Поліцейське бюро. Нова система залишилася жорстко централізованою й отримала дуже широкі повноваження. Після Другої світової війни імператорська поліція була розформована, створення нової структури здійснювалося під контролем американської окупаційної адміністрації та зайняло майже десятиліття. У 1945 році американський уряд поставив завдання провести децентралізацію, демілітаризацію та демократизацію політичної системи переможеної Японії. Усі збройні сили Японії були демобілізовані, а МВС і таємна поліція – ліквідовані. У 1947 році ухвалено новий закон про поліцію, який передбачав децентралізацію органів

внутрішніх справ і створення 1600 незалежних муніципальних поліцейських управлінь у всіх населених пунктах країни, де чисельність населення перевищувала п'ять тисяч людей. У 1954 році була проведена ще одна реформа – ухвалено новий закон «Про поліцію», який затвердив структуру, що працює до цих пір. Сьогодні поліцейська система Японії ґрунтується на мережі управлінь, розміщених у кожній префектурі (в Токіо є Особливе міське управління), що мають широкі оперативні повноваження, але повністю підзвітні Національному поліцейському управлінню. Управління поліції префектур забезпечують несення патрульної служби, безпеку на дорогах і роботу кримінальної поліції. Префектури були розділені на райони, в яких створено відділи поліції (в цілому в країні зараз налічується близько 1250 таких відділів). Збільшено кількість патрульних – вони складають 40 % від загальної кількості поліцейських. У Японії широко діють добровільні громадські формування – асоціації попередження крадіжок у багатоквартирних будинках, запобігання розбійних нападів на фінансові установи, реабілітаційної допомоги правопорушникам. Якість роботи поліції контролюється Національною комісією громадської безпеки. Японська поліцейська система, навіть будучи централізованою, вже кілька десятиліть зберігає ефективність. Відсоток розкриття вбивств (96–97 %) в Японії є найвищим у світі [16].

Однією з перших великих спроб поліцейських реформ також можна вважати реформу, проведenu у штаті Нью-Йорк. Кадрову чистку нью-йоркської поліції здійснили ще у 1884-му, коли з'ясувалося, що два десятки власників публічних будинків і казино платили сотні офіцерів за те, що вони заплющували очі на нелегальний бізнес. До середини минулого століття поліція в США теж перебувала в критичному стані. Рівень довіри до поліції не перевищував 20 %. У 1970 році була створена комісія Конгресу з розслідування поліцейської корупції в Нью-Йорку (комісія Кнаппа), яка розкрила факти корупції, торгівлі посадами та зрощування поліцейських підрозділів із злочинними угрупованнями. Комісія направила в Міністерство юстиції та Генеральну прокуратуру США рекомендації, які лягли в основу загальнонаціональної реформи поліцейських сил.

По-перше, органи поліції були децентралізовані за територіальною ознакою. Повноваження були чітко розподілені між федеральним рівнем, рівнем поліції штату й муніципальними підрозділами. Це не тільки підвищило ефекти-

вність розслідувань, а й створило перешкоди для формування єдиних корупційних вертикалей у правоохоронних органах. Головне навантаження з підтримки правопорядку перейшло до поліції штатів і міст.

По-друге, була законодавчо закріплена відповідальність керівництва за дії підлеглих. Крім того, в кожному відділенні поліції з'явився таємний інформатор, який доповідав про всі службові правопорушення.

По-третє, до роботи поліції було залучено місцеве населення. Паралельно з поліцейськими вулиці почали патрулювати добровільні помічники поліції. Такий прийом, на погляд авторів реформи, стирає психологічний бар'єр між поліцією та громадянами. Лише в Нью-Йорку на 40 тис. поліцейських зараз припадає понад 4 тис. добровільних помічників.

По-четверте, було посилено професійний відбір до підрозділів поліції. Щоб стати поліцейським, треба відповідати певним вимогам, серед іншого мати кришталево чисту біографію й закінчити поліцейську академію. Щоб обійняти посаду детектива, треба пропрацювати патрульним не менше трьох років, зарекомендувати себе на службі та здати складні кваліфікаційні іспити. Вимоги для наступного підвищення є аналогічними.

По-п'яте, жодні досягнення не дозволяють кадровому поліцейському очолити органи поліції великого міста або штату – на ці позиції виконавчі органи міст призначають виключно цивільних осіб.

По-шосте, були створені цивільні контролюючі органи, діяльність яких фінансується з місцевих бюджетів і які розглядають скарги громадян на поліцейських. У Нью-Йорку з'явився спеціальний номер 311, зателефонувавши на який можна залишити інформацію про порушення закону з боку поліцейських.

По-сьоме, всі нововведення були доповнені підвищенням зарплат поліцейських. Зараз зарплата рядового співробітника залежно від штату становить від 40 до 90 тис. доларів на рік (рівень патрульних). Детективи й начальники департаментів з урахуванням преміальних і понаднормових заробляють до 200 тис. доларів на рік. Крім того, вони мають медичну страховку, іпотечні пільги й високу пенсію: після 20 років служби – 50 % від заробітку, після 30 років – у розмірі 75 % від заробітку. У 2014 році поліцейським, за даними загальнонаціональних опитувань, довіряло 73 % жителів США [3; 17, с. 42].

В умовах активних трансформаційних процесів у правоохоронній галузі України особливого значення для нас набуває досвід країн, які

схожих перетворень зазнали не дуже давно. Так, у Великобританії в 2011–2014 рр. також була проведена поетапна реформа поліції, яка багато в чому сприяла підвищенню авторитету й статусу цього органу. Її правовим підґрунтям виступили Закон про реформу поліції 2011 року (Police Reform and Social Responsibility Act 2011), та Закон Сполученого Королівства про реформу поліції і пожежної служби в Шотландії 2012 року (Police and Fire Reform (Scotland) Act 2012). Серед найважливіших напрямків реформи можна виділити такі: суттєве збільшення фінансування органів поліції, поетапне скорочення чисельності співробітників поліції, збільшення загальної «поліцейської ефективності» приблизно на 5 % шляхом спрощення певних процедур і дій, мінімізація випадків залучення співробітників поліції до понаднормової роботи.

Крім того, замість територіальних поліцейських управлінь, які до цього здійснювали загальне керівництво та нагляд за кожним із територіальних підрозділів поліції, була запроваджена посада комісара з питань поліції та злочинності. З метою забезпечення публічного нагляду за діяльністю комісара, а також сприяння ефективному виконанню ним своїх завдань у Великобританії зараз функціонують комісії з питань поліції та злочинності, що утворюються органами місцевого самоврядування, на території яких діє відповідна поліцейська служба [18; 19].

Перейдемо до окремих країн Європи. Після розпаду союзу країн «Варшавського договору» Чехія пішла шляхом децентралізації та деполітизації поліції. Була здійснена демілітаризація Міністерства внутрішніх справ. Центральний апарат МВС у Чехії зараз займається аналітичною та експертною роботою, законодавчим забезпеченням діяльності поліції, розподілом фінансів, питаннями громадянства та міграції, профілактикою злочинності й відповідає за управління та моніторинг криміногенної ситуації в країні. Усі чиновники – цивільні особи. Натомість діяльність поліції було повністю відокремлено від профільного міністерства [3]. Крім того, в Чехії були ліквідовані внутрішні війська, війська швидкого реагування та прикордонна охорона. Замість них був створений спільний Федеральний корпус поліції. Поліція, як уже зазначалося, функціонує самостійно. Поліцейські, які розслідують злочини, підкоряються тільки прокуратурі та суду. Як і в Україні, в Чехії було проведено масові люстрації, під час яких посади втратили 20 % співробітників МВС. Їх змінили молоді фахівці, які пройшли навчання в поліцейських школах за

кордоном. Розслідування злочинної діяльності поліцейських покладено на інспекцію внутрішніх справ, яка підпорядковується безпосередньо міністру внутрішніх справ країни. За оцінками експертів, чеська децентралізація поліції є однією з найбільш вдалих на постсоціалістичному просторі. Рівень довіри населення до поліції становить 58 % [3].

У Польщі до 1989 року міліція являла собою воєнізований загін Польської об'єднаної робітничої партії. У 1987 році довіра до поліції була низькою – на рівні 23 %. Реформа поліцейських органів проводилася на початку 1990-х – у період шокової терапії, коли економічний стан країни був дуже тяжким. Склад поліції протягом п'яти років після реформи, з 1990 по 1995 рік, оновився на 60 %. Сьогодні третина польських поліцейських має вищу освіту. Близько 25 % поліцейських – це молоді люди у віці до 30 років, 47 % – 31–40 років, 22,5 % – від 41 до 50 років.

Крім того, у Польщі реформовано систему навчання поліцейських у бік збільшення практичної спрямованості. З поліцейськими також працюють психологи та спеціалісти з міжособистісної комунікації. Базове навчання рядових співробітників триває 6,5 місяців. Для отримання підвищення кадровий поліцейський зобов'язаний мати в послужному списку мінімум три роки роботи як патрульного. Корупція під час прийому нових поліцейських на службу була зведена до нуля завдяки складному й багатоступінчатому процесу відбору [3].

У країні здійснюється постійне оцінювання роботи підрозділів поліції. Службу профілактики злочинів оцінюють за ефективністю роботи дільничних, показником затримання по гарячих слідах або на місці злочину (у Варшаві останній показник становить 30 %), швидкості реагування на правопорушення. Кримінальну службу оцінюють інакше: головна комендатура розробляє загальні принципи та показники на рік, далі комендатури воєводств розкривають їх більш детально вже для районних відділів. У 2014 році рівень довіри до поліції в Польщі становив 70 % [3].

На пострадянському просторі найбільш успішною заведено вважати реформування правоохоронної галузі в Грузії, яка посідала одне з перших місць у світі за рівнем корупції в органах влади. У 2004 році, одразу після зміни влади, були відправлені у відставку керівники всіх силових структур Грузії. З органів МВС було звільнено 15 тис. поліцейських – це весь склад грузинської ДАІ. Три місяці країна жила без автоінспекції, а її новий штат був набраний

«з нуля», на жорсткій конкурсній основі – з 2500 претендентів відібрано тільки 650. Усі патрульні автомобілі оснащено комп'ютерною технікою з виходом в Інтернет. Було мінімізовано контакти патрульної поліції з водіями. Відбір детективів та оперативників був не менше жорстким, ніж відбір патрульних: посади зберегли тільки 5% особового складу. Усі співробітники кримінальної поліції пройшли додаткове тримісячне навчання в поліцейській академії. За даними опитувань у 2014 році поліції довіряло 87% жителів Грузії [3; 20].

Грузія, Чехія, Японія та Польща здійснили реформування своїх правоохоронних органів у періоди глибоких соціальних потрясінь і трансформацій. Аналізуючи проведені за кордоном удосконалення поліцейської галузі, можна виокремити їх спільні риси: це демілітаризація, люстрація, поділ повноважень на центральному та муніципальному рівнях тощо.

Далі перейдемо до висвітлення психологічного аспекту зазначених реформ та його значення для нашої держави. Як зауважують С. Дероч (S. Darroch) та Л. Мазероль (L. Mazerolle), вимогою до поліціювання в сучасних умовах є висока готовність представників поліцейської професії всіх рівнів до змін, але така готовність і здатність поліцейських організацій до прийняття інноваційних практик майже не вивчається, що робить психологічну сутність реорганізаційних процесів важкозрозумілою [21, р. 7]. У. О'Ніл (W. O'Neill) на прикладі постконфліктних країн зазначав, що реформа поліції є одним із найбільш важливих та складних завдань у будь-яких умовах. На його думку, враховуючи складність реформи, у процесі її реалізації слід звертати увагу на досвід не тільки в галузі інституційних змін, управління та матеріально-технічного забезпечення, але й психології. Важливим у цьому сенсі є досвід у галузі «управління змінами» та організаційної психології щодо створення нової системи стимулювання, нових етичних принципів та організаційної культури поліції [22, р. 5–6].

Н. Кейвні (N. Caveney) під час дослідження організаційної культури поліції в умовах радикальних змін виявив, що в контексті реформування організаційні зміни повинні мати для співробітників позитивний психологічний зміст, який забезпечується відповідними програмами, спрямованими на формування відчуття психологічної безпеки, психологічної доступності засобів адаптації та психологічної залученості до цих змін [23].

За результатами останніх досліджень учених ми також можемо дійти висновку про ва-

жливість психологічних надбань щодо здійснення поліцейської діяльності. Дж. Брюстер (J. A. Brewster) з колегами, зокрема, підкреслює, що у США психологія поліції та публічної безпеки стала новою спеціальністю в галузі психології. За останні 5 років вона отримала визнання як спеціальність психологічної асоціації США та була включена як спеціальна галузь до науки професійної психології. Автори наголошують на необхідності підготовки кадрів за новою спеціальністю з акцентуванням на основоположних компетенціях [24, р. 171–172].

За висновками шведських фахівців змістом останніх реформ інституту поліції стало формування репрезентативності поліцейських структур для населення, а також сприяння соціальній та інтелектуальній компетентності поліцейських, які розглядалися як засіб змінити установки та поведінку співробітників поліції, а також підвищити легітимність їх дій. Соціальна компетентність співробітника поліції обумовлює здатність розуміти людей, уміння спілкуватися з ними, навички щодо того, як упоратися з різними соціальними ситуаціями. Інтелектуальна компетентність співробітника поліції передбачає здатність до аналізу професійних проблем і рефлексії відповідних ситуацій, а також уміння вирішувати їх самостійно. Це може бути досягнуто шляхом зближення практики поліціювання та академічних досліджень, зокрема психологічних, про що свідчить не тільки збільшення ваги поведінкових і психологічних дисциплін у практиці підготовки поліцейських, але й сприяння науково-дослідницькій роботі в галузі поліцейської науки в контексті вищезазначеної реформи [25, р. 16].

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі **висновки та узагальнення**.

1. Реформування органів і підрозділів поліції різних країн свідчить про важливість та зростання ролі гуманітарних наук (соціології, психології) у підготовці кадрів та організації їх повсякденної діяльності.

2. Особливу роль у процесах становлення української поліції, коли значну кількість досвідчених фахівців звільнено, а на їх місце прийшло нове, молоде, але професійно малодосвідчене покоління, відіграє успішність становлення їх професійної ідентичності. Інтерес до проблеми формування професійної ідентичності фахівця в сучасній психологічній науці неухильно зростає й набуває особливої актуальності, оскільки сучасні соціально-економічні умови, що стрімко змінюються, диктують нові вимоги до рівня професійної підготовки фахівців.

3. Система правоохоронних органів України, яка зазнала останнім часом серйозних перетворень, надала психологам практично унікальну можливість спостерігати наживо процеси становлення таких феноменів, як професійна свідомість, професійна ідентичність, професійна компетентність у людей, значна частина яких донедавна не мала жодного стосунку до правоохоронної системи.

4. Серед нових поліцейських – люди різних професій. Усіх їх об'єднує прагнення боротися з корупцією та знайти себе в іншій професійній діяльності. І всі вони перебувають у процесі професійного становлення. Для більшості з них йдеться про вторинну професіоналізацію і, відповідно, про дуже складні процеси формування нової професійної ідентичності. Усі ці процеси вимагають серйозного наукового психологічного осмислення, бо усвідомлення власної професійної ідентичності є запорукою ефективної діяльності й гармонійності особистості фахівця. Кожна людина прагне ідентифікувати себе з певною професією, це дозволяє їй уникнути психологічного дискомфорту та деградації особистості. Не є винятком і професія поліцейського.

5. Усі процеси, пов'язані з реформуванням правоохоронної галузі, не просто є «технічними» зовнішніми змінами в діяльності поліцей-

ських інститутів, але мають собі глибокий психологічний зміст. Можна виокремити щонайменше п'ять напрямків психологічного супроводу реформ: оптимізація процесів становлення професійної ідентичності у нових співробітників, проблема мобілізації психічних і психологічних ресурсів усіх працівників щодо виконання професійної діяльності в умовах трансформаційного суспільства, інформаційне забезпечення реформування, оцінювання, корекція, супровід та організаційний консалтинг поточної професійної діяльності.

6. У контексті реформування Національної поліції України організаційні зміни повинні мати для співробітників позитивний психологічний зміст, який забезпечується відповідними програмами, спрямованими на формування відчуття психологічної безпеки, психологічної доступності засобів адаптації та психологічної залученості до цих змін. Тобто у процесі реалізації реформи слід урахувувати не лише досвід у галузі правових інституційних змін, управління та матеріально-технічного забезпечення, але й психології.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень ми визначаємо психологічне забезпечення діяльності Національної поліції України в контексті реформування вітчизняної правоохоронної системи.

Список бібліографічних посилань

1. Ежевский Д. О. Муниципальная полиция: опыт Великобритании // Административное и муниципальное право. 2008. № 11. URL: <http://www.center-bereg.ru/m2706.html> (дата звернення: 25.09.2016).
2. Яковлев К. Л., Яковлева Е. И., Яковлева О. Н. Государственно-правовые основы организации правоохранительных органов зарубежных стран: монография. М.: Инфра-М, 2011. 160 с.
3. Кондратова В. Как избежать Врэдиевки. Пять примеров успешной реформы полиции // Ліга. Новости: портал/Информ. агентство ЛІГАБізнесІнформ; Информ.-аналит. центр «ЛІГА». 11.07.2013. URL: http://news.liga.net/articles/politics/875218-kak_izbezhat_vradievki_pyat_primerov_ushpeshnoy_reformy_politsii.htm (дата звернення: 25.09.2016).
4. Campion J., Rousseaux X. (ed.). Policing New Risks in Modern European History. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015. 128 p.
5. Kratcoski P. C., Edelbacher M. (ed.). Collaborative Policing: Police, Academics, Professionals, and Communities Working Together for Education, Training, and Program Implementation. Boca Raton; London; New York: CRC Press, 2016. 322 p.
6. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Офіційний вісник України. 2015. № 63. Ст. 2075.
7. Деканоидзе: Доверие украинцев к полиции составляет 46 % // УНІАН: сайт информ. агентства. 02.07.2016. URL: <http://www.unian.net/society/1397511-dekanoidze-doverie-ukrainsiv-k-politsii-sostavlyayet-46.html> (дата звернення: 25.09.2016).
8. Організація діяльності поліції зарубіжних країн: навч. посіб./Братель С. Г., Лугувий І. О., Кузьмич Г. Б. та ін.; за ред. В. В. Чернея. Київ: КНТ, 2015. 572 с.
9. Адміністративне право зарубіжних країн: курс лекцій/О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. С. Користін та ін.; за ред. О. В. Кузьменко; НАВС. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 525 с.
10. Асямов С. В. и др. Полиция зарубежных стран: система организации и опыт профессиональной подготовки кадров. Ташкент, 2010 // Юридическая психология: сайт/ЮрПси. URL: <http://yurpsy.com/files/xrest/9/029.htm> (дата звернення: 25.09.2016).
11. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз: монографія. Харків: НікаНова, 2011. 509 с.
12. Калянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 40 с.

13. Лошицький М. В. Щодо досвіду поліцейської діяльності США Великобританії та Канади // Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 29 трав. 2015 р.)/Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2015. С. 11–14.
14. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Сочинения К. Маркса и Ф. Энгельса. Т. 21. 2-е изд. М.: Гос. изд-во полит. лит., 1961. С. 28–178.
15. Дерюжинский В. Ф. Полицейское право: пособие для студентов. Изд. 3-е. СПб.: Сенат. тип., 1911. 550, XII с. URL: <http://books.e-heritage.ru/book/10078345> (дата звернення: 25.09.2016).
16. Ручко А. Полиция страны восходящего солнца // Оружейный magazine. № 41. URL: <http://gunmagazine.com.ua/index.php?id=415> (дата звернення: 25.09.2016).
17. Горяшкиева Н. Б.-Г. Развитие и обеспечение общественной безопасности на муниципальном уровне. *Вестник экспертного совета*. 2015. № 3 (3). С. 41–45.
18. Police and Fire Reform (Scotland) Act 2012 // Legislation.gov.uk: офіц. сайт законодавства Об'єднаного Королівства/Crown. URL: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2012/8/contents/enacted> (дата звернення: 25.09.2016).
19. Police Reform and Social Responsibility Act 2011 // Legislation.gov.uk: офіц. сайт законодавства Об'єднаного Королівства/Crown. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/13/contents/enacted> (дата звернення: 25.09.2016).
20. Варченко І. Реформи в Грузії 2004–2012 років: уроки для України // LB.ua. Блог Івана Варченка. 22.10.2014. URL: http://blogs.lb.ua/ivan_varchenko/283375_reformi_gruzii_20042012_rokiv.html (дата звернення: 25.09.2016).
21. Darroch S., Mazerolle L. Intelligence-led policing: a comparative analysis of community context influencing innovation uptake. *Policing and Society*. 2015. Vol. 25, No. 1. P. 1–24. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/10439463.2013.784312>.
22. O'Neill W. G. Police Reform in Post-Conflict Societies: What We Know and What We Still Need to Know: report; policy paper/The Security-Development Nexus Program. New York: International Peace Academy, April 2005. 11 p. URL: <https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/polreferpt.pdf> (дата звернення: 25.09.2016).
23. Caveney N. The material preconditions for engagement in the police: A case study of UK police culture and engagement in times of radical change. University of Portsmouth, 2015. URL: <http://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.664873> (дата звернення: 25.09.2016).
24. Brewster J. A., Stoloff M. L., Corey D. M. et al. Education and training guidelines for the specialty of police and public safety psychology. *Training and Education in Professional Psychology*. 2016. Vol. 10, No. 3. P. 171–178.
25. Furuhaugen B. The making of a social, representative and intellectual police force-Recruitment and education of police trainees in Sweden during the 20th century. *Nordisk politiforskning*. 2015. Vol. 2, No. 01. P. 6–33.

Надійшла до редколегії 01.10.2016

ШВЕЦ Д. В. РЕФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИЦЕЙСКИХ ОРГАНОВ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН: ПРАВОВОЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ

Рассмотрены современные правовые и психологические проблемы, которые сопровождают процесс реформирования правоохранительных органов разных стран мира. Определены исторические и социальные особенности реформ полиции в Великобритании, США, Японии, Чехии, Польше и Грузии. Проанализированы направления психологического сопровождения реформ органов полиции и их использование в отечественной практике, а именно оптимизация процессов становления профессиональной идентичности сотрудников полиции, мобилизация психических и психологических ресурсов в процессе осуществления профессиональной деятельности, создание атмосферы психологической безопасности, оценка, коррекция, сопровождение и организационный консалтинг текущей деятельности сотрудников полиции.

Ключевые слова: реформирование, правоохранительные органы, полиция, децентрализация, психология изменений, психологическое сопровождение, профессиональная идентичность, психологическая безопасность, адаптация.

SHVETS D. V. REFORM OF POLICE AGENCIES OF FOREIGN COUNTRIES: LEGAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS

Modern legal and psychological problems that accompany the process of reforming law enforcement agencies of different world countries have been studied. The historical and social peculiarities of police reform in the UK, USA, Japan, Czech Republic, Poland and Georgia have been determined. It has been concluded that despite the fact that police structures of various countries have significant differences from domestic and function in other realities, however, there are objective preconditions for constructive thinking and creative implementation of their experience into the activities of the National Police of Ukraine. Analysis of the reform of police units in different countries has allowed to distinguish the following common features: demilitarization, lustration, the separation of powers into the central and municipal levels, attracting people to perform police functions, civilian control over police activities, including economic indicators into general police reports, etc.

It has been underlined that psychological aspects of the appropriate changes become particularly relevant along with institutional and organizational aspects during the process of reform of law enforcement agencies, namely the police. Organizational changes in the context of the development of the agencies and units of the National Police of Ukraine should have positive psychological content for the employees, which is guaranteed by the relevant programs aimed at developing a sense of psychological safety, psychological accessibility of the means of adaptation and psychological involvement of personnel to these changes. The author has analyzed the ways of psychological support of police agencies' reform and their use in the domestic practice, such as: optimization of the processes of professional identity of police officers, mobilization of mental and psychological resources in the course of professional activities, creating an atmosphere of psychological safety, assessment, correction, support and organizational consulting of the ongoing activities of police officers.

It has been emphasized that police practice and now police education should be based nowadays on close interaction between professionals and researchers that will make it possible to create comprehensive programs for the evaluation and analysis of the practical, theoretical and psychological problems of the police activities and for the development of optimal measures to overcome them.

Keywords: *reform, law enforcement agencies, police, decentralization, psychology of changes, psychological support, professional identity, psychological security, adaptation.*

УДК 373.2

А. А. ШИЛІНА,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 (права та масових комунікацій)

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7377-0776>;

М. С. ІВАНОВ,

студент Харківського національного університету внутрішніх справ

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСНО-РОЛЬОВОЇ ТА ПОВЕДІНКОВОЇ ВІКТИМНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Проаналізовано проблему віктимності в сучасній психології. Визначено, що віктимологічний напрям профілактики поведінки неповнолітніх має важливе значення. Вивчено особливості статусно-рольової та поведінкової віктимності дівчат і хлопців юнацького віку.

Ключові слова: *віктимність, неповнолітні, поведінкова віктимність, профілактика, статусно-рольова віктимність.*

Shylyna, A.A. and Ivanov, M.S. (2016), "Gender features of status and role, behavioral victimization of minors" ["Henderni osoblyvosti statusno-rolovoi ta povedinkovoi viktymnosti nepovnolitnikh"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 169–173.

Постановка проблеми. Проблема віктимності неповнолітніх вже чимало років привертає увагу дослідників. Складність теми дослідження, але разом з тим і надзвичайний інтерес до неї обумовлені тим, що віктимність – це схильність суб'єкта до поведінки, що підвищує шанси на вчинення злочину щодо нього. Дослідження цієї проблеми є важливим з точки зору профілактичної роботи з особами зазначеної вікової категорії, коли такі особи ще не спроможні самостійно всесторонньо оцінити ситуацію, в якій можна стати жертвою. Ритм і стиль життя, норми і правила, які диктує сучасне суспільство, все більша необхідність у самореалізації молоді призводять до різних проявів віктимності в їх поведінці. Молоді люди хочуть реалізувати себе

повною мірою і захоплювати все більше сфер для самоактуалізації. Прагнучи бути першими у всьому і завжди, вони жертвують своїми потребами, позитивними емоціями, стосунками зі значущими людьми, неусвідомлено породжуючи віктимність стосовно себе.

Віктимність розглядається як психологічне відхилення, закріплене у звичних формах людської активності (поведінці), які обумовлюють потенційну або реальну схильність суб'єкта ставати жертвою. Віктимність визначається сукупністю емоційно-особистісних особливостей, що сприяють дезадаптивному стилю реагування суб'єкта, яке призводить до шкоди його фізичному або емоційно-психічному здоров'ю. При цьому можливість реалізації цих особливостей